

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

ARI HAREKETİ için INFAKTO RW tarafından yapılan “Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması”nın sunulduğu basın toplantısında Infakto RW Kurucu Ortağı Dr. Emre Erdoğan’ın yaptığı konuşma..

Sayın davetliler ve basın mensupları;

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyeliğinin tartışıldığı bugünlerde; söz konusu tam üyeliğin gerçekleştirilmesine itiraz eden Avrupalıların savundukları ana noktaları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- 1) Ekonomik Geri Kalmışlık:** Bu yaklaşımın savunucuları, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üye diğer ülkelerden ekonomik olarak çok geride olduğunu, bu nedenle Türkiye’nin dahil olacağı bir Avrupa Birliği’nin ekonomik açıdan güçsüzleşeceğini ileri sürmektedirler. Türkiye’nin nüfusunun kalabalık olması ya da olası bir göç dalgasının Avrupa Birliği konusunda tehdit oluşturduğunu söyleyenleri de bu yaklaşımın savunucuları arasında görebiliriz.
- 2) Siyasi Geri Kalmışlık:** Bazı kişiler ise Türkiye’nin demokratik ve siyasi açıdan Avrupa Birliği ülkeleriyle kıyaslanmayacak kadar geride olduğunu ileri sürmektedirler. Türk ordusunun siyasette aktif rol oynaması, ülke demokrasisinin zaman zaman askeri darbelerle kesintiye uğraması ve insan hakları konusunda yaşanan ihlaller; Türkiye’nin siyasi gelişmişlik düzeyinin Avrupa Birliği’ne üye olmasını engelleyeceğini söyleyenlerin vurguladıkları ortak noktalardır.
- 3) Kültürel Uyuşmazlık:** Bize göre esin kaynağını Samuel Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” tezinden alan sonuncu yaklaşımın savunucuları ise Türkiye’nin kültürel açıdan Avrupa Birliği’nden çok farklı olduğunu, dolayısıyla olası bir tam üyeliğin olumlu sonuçlar doğurmasının olanaksızlığını belirtmektedir. Türkiye, yaklaşacaksa kendisiyle aynı kültürel bölgede bulunan Ortadoğu ve İslam ülkeleriyle yakınlaşmalı ve Avrupa Birliği’ne tam üyelik yerine farklı bir statüde ilişki kurmalıdır.

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

Saydığımız üç farklı yaklaşımın zaman zaman içiçe geçerek ve değiştirilerek kullanıldığını görmekteyiz. Ancak, her ne kadar üç hipotez de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmaması gerektiği sonucuna varıyorsa da; mantıksal çıkarımlar açısından Kültürel Uyuşmazlık hipotezi diğerlerinden çok farklıdır.

Ekonomik ve Siyasi Geri Kalmışlık yaklaşımları son analizde şu anda varolan ama kapatılması mümkün bazı farklılıklar olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ekonomik kalkınma ya da siyasi reformlarla söz konusu farklılıkları gidermek mümkündür, zamanlaması tartışılır olsa da. Öte yandan, Kültürel Uyuşmazlık hipotezinin en önemli çıkarımı aradaki kültürel farklılıkların kapatılamaz olmasıdır. Medeniyetler arası farklılıkları azaltılabileceği ancak kapatılamayacağı argümanı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden belirsiz bir tarihe kadar dışlanmasının mesnedi olarak öne sürülecektir.

ARI Hareketi, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda yaptığı ve Özgür Ünlühisarcıklı'nın biraz önce bahsetmiş olduğu çalışmalarının bir parçası olarak "Üçüncü Hipotez" adını verdiğimiz bu argümanı, görgül verilere dayanarak tartışmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede Infakto RW ve ARI Hareketi birazdan ön sonuçlarını dinleyeceğimiz kamuoyu araştırmasını gerçekleştirmişlerdir.

Kamuoyu araştırmasının temel amacı, Türk toplumu ile Avrupa Birliği arasında değerler bazında varolan ortaklık ve farklılıkları keşfetmek; bunun yanı sıra Türk toplumunun Avrupa Birliği'nin değerlerini nasıl algıladığını ortaya koymak olarak tanımlanmıştır. Yanıtlamaya çalıştığımız ana soru Türk toplumunun Avrupa Birliği'nin ve Avrupalıların değerlerinden ne kadar uzak olduğunu, dolayısıyla "Kültürel Farklılık" hipotezinin geçerliliğini tartışmaktır.

1-15 Aralık 2005 tarihleri arasında 18 yaş üstü Türkiye nüfusunu temsil eden 1216 kişilik örnekleme 15 ilin merkez ve çevre ilçelerinde yürütülen bu çalışma sonucunda elde ettiğimiz veriler, "Kültürel Farklılık" hipotezinin geçerliliğinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

Araştırma tasarımı üç ana alanda bu araştırma sorusunu yanıtlamayı hedeflemektedir.

- 1) Avrupa Birliği'nin sahip olduğu değerler ne kadar bilinmektedir ve Türkiye'deki uygulamalarla bu değerler arasındaki farklılıklar hangi alandadır?
- 2) Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkelerle, Türk toplumu arasında belli başlı değerler açısından farklılıklar bulunmakta mıdır?

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

3) Avrupalılar ile Türkler arasında bireysel değerler açısından farklılıklar bulunmakta mıdır?

Bu soruların yanısıra, Türk kamuoyunun Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin dünü, bugünü ve geleceğini değerlendirdiği; daha önce ülkemizde yapılmış araştırmalarla karşılaştırılabilecek konular da araştırma çalışmasıyla elde edilmeye çalışılan bilgiler arasındadır.

Türkiye-AB ilişkilerinin Değerlendirmesi

Türk kamuoyunun Avrupa Birliği'yle ilişkilerimiz konusundaki genel değerlendirmesi şöyledir:

- Türk kamuoyu Avrupa Birliği'ne tam üyeliği olumlu olarak algılamakta, ülkenin yararına olacağına inanmaktadır. Bugün bir referandum olsa seçmenlerin yüzde 70'i tam üyelik lehinde oy kullanacaklarını belirtmiştir. Bu oran 2001 yılından beri elde edilen verilerle uyumludur.
- Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin ne zaman gerçekleşeceği konusunda, 2003 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nce yaptırılan araştırmaya kıyasla bir kötümserleşme görülse de, halen Türk kamuoyunun yüzde 50'sine yakını Avrupa Birliği'ne 10 yıldan az süre içerisinde gerçekleşeceğini düşünmektedir.
- Avrupa Birliği'ne tam üyeliği en fazla kolaylaştıracak unsurun Türk ekonomisinin iyileşmesi olduğu düşünülmektedir. İnsan haklarının iyileşmesi ve gerekli hukuk düzenlemelerinin yapılmasının da yüksek oranlarda belirtilmiş olması, Ekonomik ve Siyasi Geri Kalmışlık hipotezlerinin Türk kamuoyunca da algılandığına işaret etmektedir.
- Öte yandan Avrupa Birliği'ne tam üyeliği en fazla zorlaştıracak unsurun "Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması" (yüzde 41) olarak belirtilmiş olması, "Kültürel Uyuşmazlık" hipotezinin de kamuoyunca algılandığını göstermektedir. Reformların gecikmesi ya da ülke ekonomisinin kötüye gitmesi engelleyecek diğer önemli faktörler arasında görülmektedir.
- Türk kamuoyunun Avrupa Birliği'nin en önemli getirilerinin güçlü bir ekonomi, gelişmiş bir demokrasi, rüşvet ve yolsuzlukların azalması ve Türkiye'nin uluslararası alanda gücünün artması olarak sıralaması; tam üyeliğin her zaman vurguladığımız

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

gibi bir “toplumsal proje” olarak algılandığının bir göstergesidir. 2002’den bugüne oranlar yaklaşık aynı kalmış ancak uluslararası alanda güç kazanmak daha önemli hale gelmiştir.

- Avrupa kamuoylarını en fazla kaygılandıran unsur olan Türkiye’den tam üyelik sonrasında bir göç dalgasının gelmesi sorgulandığında, kamuoyunun böyle bir eğilim taşımadığı görülmüştür. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda bir Avrupa ülkesine göç edebileceğini söyleyenlerin oranı yüzde 17’dir.
- Türk kamuoyu, Avrupa Birliği’ne tam üyeliğe uzanan müzakere sürecinde serbest dolaşım, siyasal, ekonomik ve güvenlikle ilgili kararlarda söz hakkı gibi temel haklardan vazgeçilemeyeceği kanısındadır. Anket formunda olmamasına karşın seçmenlerin yüzde 40’ı “herhangi bir haktan vazgeçilemez” yanıtı vermiştir.
- 2002 yılında TESEV’in yapmış olduğu araştırma, Türk kamuoyunun Avrupa Birliği’ne tam üyelik için atılacak adımları büyük oranda desteklediğini göstermişti. Düşünce, din ve vicdan özgürlükleri konusunda atılacak adımlar; ana dilde yayın, ordunun Türk siyaseti üzerindeki rolünün azaltılması gibi adımlardan daha da fazla onay görmüştü. 2005 yılında, kamuoyuna “atılan adımları ne kadar onayladıklarını” sordüğümüzda, söz konusu desteğin milimetrik olarak aynı kaldığını görmekteyiz. Tek kayda değer farklılık Yunanistan ve Kıbrıs ile ilgili sorunların karşılıklı tavizler yoluyla çözülmesine yönelik desteğin azalmasıdır.

Avrupa Birliği Değerlerinin Algılanması:

Avrupa Birliği’nin hangi değerler üzerine kurulu olduğu konusunda farklı bir çok görüş bulunmaktadır. Başta Avrupa Birliği’nin resmi kaynaklarından yola çıkarak belirlediğimiz bir dizi değerlerin Türk kamuoyunca nasıl algılandığı, Türkiye’de bu değerlere ne kadar saygı gösterildiği ve aradaki farkların en fazla hangi konularda görüldüğü sorgulanmıştır.

- Türk kamuoyuna göre Avrupa Birliği’nin en fazla önem verdiği değerler kadın ve erkeğe eşit hakların verilmesi, kişilerin özgürce yaşabilmesi, ülkenin demokrasiyle yönetilebilmesi gibi siyasal değerlerdir.
- Avrupa Birliği’nin görece en az önem verdiği değerler ise gençlerin ahlaklı şekilde yetiştirilmesi, toplumun geleneklerinin korunması, ırkçılık ve azınlıkların haklarına saygı gösterilmesidir.

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

- Türkiye’den görece en fazla saygı gösterilen değerler ise ülkenin demokrasiyle yönetilebilmesi, toplumun geleneklerinin korunması, serbest piyasanın desteklenmesi ve din ve devlet işlerinin ayrılması değerleridir.
- En az saygı gösterilen değerler ise bütün vatandaşlara eşit ve adil davranılması, ihtiyacı olanların kolayca yaşamalarının sağlanması, insan haklarına saygı gibi sosyal devletle özdeşleştirilen değerlerdir.
- Türk kamuoyunun gözünde Avrupa Birliği’yle Türkiye arasında en fazla farkların olduğu değerlerin insan haklarına saygı, çevreye ve doğaya saygı, kadın ve erkeğe eşit hakların verilmesi olması; bununla birlikte ayrımcılık, gençlerin ahlaklı şekilde yetiştirilmesi ve toplumun geleneklerinin korunması değerlerinde farkların düşüklüğü Türk toplumunun hem Avrupa Birliği değerlerini hem de kendi eksiklerini çok iyi kavramış olduğuna işaret etmektedir.

Avrupalıların Değerleri

Avrupa Birliği’nin değerlerinin ötesinde, Avrupalıların değerleriyle Türk toplumunun değerleri arasındaki farklılıklar araştırma çalışmasının keşfetmeye çalıştığı bir diğer alanı oluşturmaktadır.

Avrupalıların değerlerini karşılaştırmalı açıdan tartışabilmek için yaygın bir şekilde yapılan European Values Survey- Avrupalıların Değerleri Çalışması’nda tartışılan temel konuları bu araştırmalarda sorulduğu biçimiyle çalışmamız kapsamında değerlendirdik. 80’den fazla ülkede yapılan Dünya Değerler Çalışması’nın bir devamı niteliği taşıyan bu çalışma ve sonuçları kamuoyunun değerlendirmesine açık olarak bulunmaktadır.

Türk toplumuyla Avrupalıların değerlerini ülkeler bazında karşılaştırdığımız değerlerden yola çıkarak varılan sonuçları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Türk kamuoyunun ülkenin yönetilme biçimi konusundaki görüşleri Avrupa Birliği üyesi 24 ülke kamuoylarının tercihlerinden çok da farklı değildir. Ordunun ülkeyi yönetmesi haricinde Türk kamuoyunun ortalaması Avrupa ortalamasına yakındır ve Polonya, Letonya gibi ülkeler bu konularda daha radikal duruşlar sergilemektedir.
- Araştırma sonuçlarımız Türk kamuoyunun demokrasilerin erdemleri ve zaafı konusunda Avrupa Birliği ortalamasından farklı bir görüş taşımadığını göstermektedir.

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

- Ronald Inghart'ın önceki çalışmalarının da gösterdiği üzere Türk toplumunun Avrupa toplumlarından en fazla farklılaştığı konu kadına toplumsal hayatta atfedilen roldür. Türk toplumu, muhtemelen ekonomik sorunlarla içice geçmiş olarak kadına daha muhafazakar bir rol vermektedir, ancak bu konuda Letonya ve Malta çok daha radikal tutumlar göstermiştir.
- Türk toplumunun siyasal ve sosyal katılım açısından sorunlar yaşadığı daha önceki çalışmalarımızda da vurguladığımız bir olgudur. Türkiye, katılım konusunda Avrupa Birliği ortalamasının altında ve en düşük skorlara sahip ülkelere yakın skora sahiptir. Bu açıdan Avrupa Birliği'nin de homojen olduğunu söylememiz mümkün değildir.
- Türk toplumunun yine bir zaafı olarak algılanan konu hoşgörü konusudur. Çeşitli gruplardan insanların komşu olarak istenip istenmediğinin sorgulandığı “hoşgörü” setinde Türkiye Avrupa Birliği değerlerinin üzerinde değerlere sahiptir, ancak Macaristan gibi aşırı uçta değerlere sahip olan ülkeler de Avrupa Birliği sınırları içerisinde yer almaktadır.
- Yine “Kültürel Uyuşmazlık” hipotezine kanıt oluşturabilecek bir başka konu da dinin siyasal yaşamda rolüne Türkiye’de Avrupa Birliği ortalamasına kıyasla çok daha fazla önem verilmesidir. Ancak Türkiye’nin yüksek sayılabilecek değerlerinin üzerinde olan Malta gibi ülkeler de Avrupa Birliği üyesidir.
- Avrupalıların sahip oldukları değerler arasında sayılan serbest piyasaya ve rekabete verilen önem açısından Türkiye’nin farklı bir ortalama sergilediğini söylemek mümkün değildir. Yine Malta ve Yunanistan Türkiye’ye kıyasla daha katı tutum sahibi toplumlardır.
- Türk toplumunun genelleştirilmiş güven düzeyinin düşüklüğü neredeyse sosyal bir kanun olarak bilinmektedir. Yapılan bütün araştırmalarda Türkiye’de insanların güven duygusunun düşük olduğu görülmektedir. Bizim saha çalışmamızda da Türk toplumunun güven derecesinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak Avrupa Birliği’nde Letonya gibi bu skora yakın ülkelerin de bulunduğu altı çizilmelidir.
- Güven duygusuyla ilişkili olarak, Türk toplumun otoriteyi sorgulama konusunda da Avrupa Birliği ortalamasından farklı olduğu söylenmektedir. Ancak yüzde 42’lik bir oranın “itaat” etme eğilimi taşıdığı görülse de bu rakamın Avrupa Birliği değerlerinden çok da farklı olmadığı görülmüştür. İngiltere gibi demokrasinin beşiği

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

sayılabilecek bir ülkenin en yüksek itaat skoruna sahip olması, Avrupa Birliği'nin heterojenliğinin en iyi göstergesidir.

Avrupalıların Bireysel Değerleri

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Dünya Değerler Araştırması'nı baz alan Avrupa Değerler Araştırması daha çok bireylerin siyasal ve sosyal alandaki değerlerini ön plana çıkarmaktadır. Değerler konusuna daha farklı bir yaklaşım içeren European Social Survey - Avrupa Sosyal Araştırması- bireylerin kendilerine atfettikleri değerleri karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Sonuçları kamuoyuna açık olan çalışmanın bir kısmını Türkiye'yle karşılaştırmak amacıyla çalışmamız kapsamına alınmıştır.

Bireylerin kendilerini değerlendirdikleri 21 özelliğten yola çıkılarak bir "konumlandırma haritası" yapılmıştır. Bu konumlandırma haritasına göre:

- Avrupa ülkelerini başlıca beş grupta toplamak mümkündür:
 - Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İsveç gibi protestan ahlakın güven-güvence-tevazu gibi özelliklerini taşıyan kuzey ülkeleri;
 - Almanya, Avusturya, Belçika, İsviçre gibi katolik nüfusun etkisiyle farklılaşmış merkez ülkeler;
 - İspanya, Slovenya, Portekiz ve Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinin yanısıra Estonya'nın da dahil olduğu Akdeniz ülkeleri grubu;
 - Polonya ve Çek Cumhuriyetinden oluşan komünizm sonrası grubu,
 - Ve İngiltere...

Türkiye kendi değerleriyle bu haritaya yerleştirildiğinde Yunanistan ve Portekiz arasında bir yerde konumlanmaktadır. Dolayısıyla, harita bize Türkiye'nin bireysel değerler açısından da Avrupa Coğrafyasında yer sahibi olduğunu göstermektedir.

Türk Kamuoyunun Avrupa Birliği Değerlerine Bakışı Araştırması

Sonuç Olarak...

Elde ettiğimiz veriler daha detaylı incelemeye açık olsa da, başlangıçta bahsettiğimiz “Kültürel Uyuşmazlık” hipotezinin yanlışlandığını söyleyebiliriz. Türk toplumu değerleri açısından Avrupa Birliği ortalamasına sahip olmasa da, Avrupa Birliği üyesi diğer ülkeler kadar Avrupalıdır.

Türkiye'nin iyileştirmesi gereken hoşgörü, kadının toplumsal hayattaki rolü, güven ve siyasal katılım gibi değerler olduğu açıktır. Ancak eldeki veriler bu konuda geri kalmışlığın Huntington ve takipçilerinin öne sürdüğü gibi kapatılamaz olmadığını göstermektedir. Eğitim sisteminden, aile içinde sosyalizasyona kadar uzanan geniş bir yelpazede yapılacak reformlarla bu konuda iyileştirmeler yapılması mümkündür.

Türk toplumun Avrupa Birliği'ne tam üyeliği bir toplumsal proje olarak algılaması, bu konuda yüzde 70'lere varan bir oranda desteğini ortaya koyması ve en önemlisi kusurlarının farkında olması gerekli reformların yapılmasını sağlayacak siyasal iradeyi oluşturmaktadır. Bu aşamada sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya düşen görev, siyasal aktörleri bu iradeye uymaya davet etmektir.